

AUTORSKÉ PRÁVA NA HRY SÚ VYHRADENÉ. ŽIADEN TEXT NESMIE BYŤ POUŽITÝ NA ĎALŠIE ŠÍRENIE BEZ PREDCHÁDZAJÚCEHO PÍSOMNÉHO SÚHLASU AUTORA.

All right reserved.

Vynechali sme niektoré strany a v prípade, že chcete s textom pracovať a ďalej ho šíriť, ozvite sa nám, prosím mailom: tichoaspol@gmail.com. Ďakujeme za pochopenie.

Michal Ditte: **ŠMARHAN**

„Legenda o zbojníkovi, ktorý mal opletačky s budatínskym zámockým pánom“

ŠMARHAN, zbojník
ŽIGMUND BALAŠA, pán Budatínskeho zámku
DOROTA, divožienka
SÁRA, dcéra pána Súľovského hradu
SKACKAJ, Balašov sluha
ČEPELÁK, zbojníkov pobehaj

Šmarhan zatína sekeru hlboko do mohutného pňa. Berie do ruky nôž. Napicháva naň kusy mäsa a vkladá si ich priamo do úst. Je tmavá noc. Na oblohe svieti mesačná guľa. Odniekiaľ sa ozve dievčenský smiech... je to skôr chichotanie, než smiech.

Dorota

Mesiac visí
na storočnej vrbe
Polnoc vonia
nožičkou mi šklbe

Mám nožičky
netrpezlivé
Obe nôžky
netrpezlivé

Kráka havran
na visiaci mesiac
Tancuj so mnou
chtiac alebo nechtiac

Mám nožičky
netrpezlivé
Obe nôžky
netrpezlivé

Šmarhan

Kto tu je?

Dorota

Nikto.

Šmarhan

Ukáž sa po dobrotky... lebo inak ti zatnem sekerou pod koleno.

Dorota

Mám netrpezlivé nôžky, Šmarhan.

Šmarhan

Budeš mať krátke nôžky, keď sa na dvakrát sekerou zaženiem. Kde si?

Dorota akoby hrala so Šmarhanom slepú babu.

Dorota

Pred tebou. Za tebou. Za chrbtom. Vedľa teba... nedobre sa pozeráš.

Šmarhan

Ved' ty prestaneš tlieškať. Počkaj, keď ťa dostanem do rúk.

Dorota

Tebe sa vari nechce so mnou tancovať?

Šmarhan

Nechce!

Dorota

No ale to máš smolu. Pretože moje nôžky sú o polnoci netrpezlivé. Stancujeme celú dedinu. Celú celučičkú noc...

Šmarhan ani okom nestíhol mrknúť a už s ním víla zametala v šílenom tanci. Všetky kúty známeho i neznámeho chotára povymetala. Nôžkami netrpezlivými prepletala. Šmarhan od vyčerpania padá na zem.

Šmarhan

No moja... tancuješ ako srnka. Neúnavne. Dušu mám na samom krajíčku jazyka.

Dorota

Veď ja o tvoju dušu tancujem, hlupáčik.

Šmarhan

To ja veľmi dobre viem. Moje nohy sú však bosé a z tvojho tanca šíleného doráňané. Nebudem tak môcť k tvojej radosti dlho tancovať. Daj mi tvoje železné čizmičky. Dlhšie vydržím...

Dorota

Vždy len sľubujete. Všetci do jedného. Ešte ani poriadne nezačnem a už je koniec. Čo to je potom za tancovačku.

Šmarhan

Sľubujem ti, že na dnešný tanec nezabudneš, keď mi svoje čizmičky požičiaš.

Dorota

Dobre teda... tu máš moje čizmičky.

Šmarhan natáhuje železné čizmy na svoje nohy.

Šmarhan

Tesné sú a ťažké.

Dorota

Ale pekné, nie?

Šmarhan

Na tvoje nôžky akurát a hodia sa ti k pleti.

Dorota

Lichotník lichotnícky. Budem sa červenat'... No dost' bolo rečí. Stancujeme celú dedinu. Celú celučičkú noc.

Šmarhan ani okom nestíhol mrknúť a už s ním víla opäť zametala v šílenom tanci. Všetky kúty známeho i neznámeho chotára povymetala. Nôžkami netrpezlivými prepletala.

Šmarhan

Žena na krku a olovo na nohách. Inak som si svoje posledné chvíľky života predstavoval...

Dorota

Si neskutočný tanečník, tak neprestávaj! Tancuj, Šmarhan, tancuj... sľúbil si mi to a sľuby by sa mali dodržiavať. Tak tancuj!

Tancujú. Známe i neznáme kúty chotára vymetajú... celú celučičkú noc. Odrazu však Šmarhan zostane víťazoslavno stáť na jednom mieste.

Dorota

Obyčajný táraj. Nedodržel si svoje slovo.

Šmarhan

Akože nie. Pozri, slnko vykúka spoza hory. Svitá.

Dorota

Svitá? Vráť mi moje čizmičky!

Šmarhan

Nevrátim!

Dorota

Vrát' mi ich, lebo inak zle pochodíš!!!

Šmarhan

Trepeš až sa práši...

Dorota

Prosím, prosím, prosím... nemôžem odísť bez svojich čižmičiek a tebe tu budú aj tak nanič.

Šmarhan

Sú pekné.

Dorota

Nie sú... vôbec sa ti nehodia. Vyzeráš v nich smiešne. Mne pristanú viac.

Šmarhan

Predám ich na trhu v Žiline. Bude z nich pár dukátov.

Dorota

Nepredáš. Kto by už len chcel železné čižmičky...

Šmarhan

Máš pravdu. Nik by ich nechcel. Tak z nich urobím novú sekeru a možno aj tri.

Dorota

Že ti nie je hanby z mojich čižmičiek sekery narobiť. Vrát' mi ich.

Šmarhan

A keby som ti ich vrátil... čo zato?

Dorota

Dám ti sily za troch chlapov.

Šmarhan

Sily ja mám dost', keďže som s tebou vydržal od polnoci do rána tancovať.

Dorota

Tak ti dám nekonečnú múdrosť. Nik ťa nezaskočí ani neprekoná.

Šmarhan

Máš ma vari za hlupáka? Ved' aj teba som poľahky prekabátil.

Dorota

Tak ti budem nápomocná. Kdekoľvek. Kedykoľvek.

Šmarhan

Ale ved' ty máš svoju silu len v noci. Čo keď ťa budem potrebovať cez biely deň.

Dorota

S tým nič nenarobím. Vždy musíš na západ slnka počkať, aby si ma mohol privolať. Noc má svoju moc.

Šmarhan

To sú mi teda obchody.

Dorota

Vrát' mi moje čižmičky, Šmarhan. Slnko je už temer celé nad krajinou a potom sa vyparím. Nezostane po mne ani mastný fl'ak. A z našich obchodov tiež nič nebude.

Šmarhan

A ako ťa privolám, keď budem v núdzi?

Dorota

Stačí, keď budeš mať hlavu v smútku a ja prídem.

Šmarhan

Tu máš svoje čižmičky. Už ma beztak na päťkách omínali. Ale na našu dohodu nezabudni...

Dorota

Nezabudnem. Nezabudnem.

Dorota sa zase dievčensky chichoce akoby sa ani nič nestalo. Šmarhan berie do ruky nôž. Napicháva naň kusy mäsa a vkladá si ich priamo do úst.

Šmarhan

Nemali by divožienky samotné do lesa v noci púšťať. Veru nemali. Ešte zrejme nepočuli o banditovi spod Súľovských skál.

Zanôti do tmavého lesa. Z plného hrdla.

Môj otec bol dobrý
ja musím byť zbojník...

Prestane spievať akoby sa mu niečo na tých slovách znepáčilo.

Otca nemám. Matky nemám. Nemám ani brata, ani sestru. Sám som ako prst. Ako kôl v plote.

Opäť spustí...

Nemám brata, ani sestru
Nemám tata ani mať
Preto idem po nevestu
Idem si ju vyzbijať...

Za nevestu polku koňa
A za druhú chalupu
Od malička hora volá:
„Nebud' ryba na suchu“.

Krížom krážom so sekerou
Krížom krážom po lese
Ak nenájdem to čo hľadám
Nech polámu ma v kolese...

Od chrbta sa k nemu prikráda neveľká postava. Chlap. Malý chlap. Zamieri na Šmarhana drevenou palicou.

Čepelák

Stoj! Ani sa nepohni! Polož nôž na tri lakte od seba a ani sa nepohni!

Šmarhan

A ty kto si, že mi rozkazuješ?

Čepelák

Ba som ti capa! Budeš ho ticho! Alebo chceš mať jazyk od koreňa vytrhnutý?

Šmarhan

Ešte sa mi aj vyhrážaš...

Čepelák

To mäsko pekne do šatky zabaľ a zahod' za seba.

Šmarhan

Nazabalím. Nezahodím.

Čepelák

Nie? Tak potom uvidíš kto je v tomto kraji najobávanejší zbojník. Raz dva sa s tebou porátam.

Šmarhan

A s tebou sa poráta moja sekera.

Čepelák

Ty si ešte nepočul o Čepelákovi? Nelútostnom a krvilačnom zbojníkovi spod Dubníka, ktorého nič nezastaví, nič neprekvapí...

Šmarhan

Počul. Počul som o Čepelákovi. Je to vraj chlap, ktorý smrdí a nevie ani do päť narátať.

Čepelák

To kto ti povedal?

Šmarhan

Všetci to vravia.

Čepelák

Táraniny.

Šmarhan

A vraj len od chrbta útočí. Bojí sa postaviť zoči voči ako chlap.

Čepelák

Klamstvá.

Šmarhan

Lebo je to iba malý krpec, ktorého by aj malé decko zašľaplo, keby mu ho ľúto nebolo.

Čepelák

Čo sa ja tu budem s tebou dohadovať... Dáš mi čo je tvoje a bude pokoj!

Šmarhan sa prudko otočí a vytrhne Čepelákovi palicu. Spokojne aj naďalej nepicháva na nôž mäso a vkladá si ho do úst.

Šmarhan

No. A už je pokoj. Môžeš si ísť po svojom.

Čepelák

Tri dni som nič nejedol... zľutuj sa a daj mi kúsok. Mám malé ústa a žalúdok tiež. Netreba mi veľa.

Šmarhan

Tak si nazbíjaj. Alebo ulov.

Čepelák

Všetci sa mi smejú, nič nenazbíjam... a loviť v panských lesoch? Do dvoch dní by som sa húpal na šibenici pred panským dubom. Zľutuj sa.

Šmarhan

Na! Jedz, postrach spod Dubníka.

Čepelák vezme do rúk jedlo a napcháva sa.

Čepelák

Si mocný a rýchly. Nie je zahodno ti skrížiť cestu. Veru, mocnejšieho chlapa som nestretol. Kto si?

Šmarhan

Ja. Ja som ja.

Čepelák

Myslím, tvoje meno... máš vari meno?

Šmarhan

Šmarhan.

Čepelák

Ba som ti capa, a akú ty máš sekeru. Tou by si mohol aj skaly rozbíjať alebo panské hrady. Joj, takto hrdlačiť. Z ruky do úst.

Berie si kus chleba.

Za almužnu celý deň les rúbať a celú noc, aby na dane pánom bolo... a ešte na čoto do hrdla.

Zapíja chleba vodou.

Žobráci sme. Žobráci, kamarát môj.

Šmarhan

A kto hovorí, že som drevorubač? Ja veru drevorubač nie som.

Čepelák

No ved' sa hned' nepaprč... ja v dobrom.

Šmarhan

Tak by si hádam mohol už v dobrom aj ísť. Najedol si sa. Napil. Zbohom.

Čepelák

Si ty ale tvrdý. Takto... na host'a. Ved' ja v dobrom.

Chvíľu mlčky sedia. Zdalo by sa, že v priateľskom duchu.

S takou sekerou by si mohol aj po zboji chodiť. Darmo by zbrojnošov posielali do hory, nechytali by ťa.

Čepelák spieva...

Si strašný chlap
a rýchly ako blesk
ide z teba strach
a preukrutný des
ide z teba strach
a neskutočný des

Si proste strašný chlap
Neskutočná ozruta
Strašný chlap...

...ktorú nikdy neskrotia.

8. STRANA VYŇATÁ!

Čepelák

Ktosi sa sem rýpe. Priamo po hradскеj.

Šmarhan

Kupec?

Čepelák

Oči mám ako jastrab. Kupec to nie je. Skackaj skackajúci.

Šmarhan

Skackaj?

Čepelák

Skackaj. Poskok starého Balašu z Budatína. A určite nesie pár dukátikov vo vreckách. Ten by naprázdno tadiaľto nešiel.

Šmarhan

Tak čo sa okúňaš? Zalez! Pošleme po ňom odkaz budatínskemu pánovi...

Obaja sa prikrčia. Tak ako to zbojníci zvyknú. Naraz vykríknu na príšelca.

Šmarhan+Čepelák

Stoj!

Šmarhan

Vytras vrecká.

Čepelák

Daj nám čo je tvoje a chod' v pokoji. Rovno za nosom.

Skackaj

Nič nenesiem. Nič nevezim. Vrecká mám deravé. Ani groš nazvyš.

Šmarhan

Hovorím len raz. Vytras vrecká.... lebo inak bude hovoriť moja sekera.

Skackaj

Nič nenesiem... ja len tak, ľahkým poklusom klus, z Budatína do Bystrice, hradskou cestou. Úplne na ľahko.

Čepelák

Ba som ti capa! Špásy si z nás budeš robiť? Vieš ty kto sme my?

Skackaj

Podľa pachu usudzujem, že ty budeš Čepelák... toho druhého nepoznám.

Šmarhan

Však ty ma spoznáš, keď ti za opasok na mešec siahnem.

Šmarhan rýchlosťou seba vlastnou vytrhne spod opasku Skackajov mešec.

Skackaj

Pán Balaša bude zúriť. Zuby bude ceriť. Odvisnete zbojníci.

Čepelák

Budeš ho ticho! Priviažeme ťa k stromu a necháme na pospas chrobákovi. A dážd'ovkám.

Šmarhan

Čoby! Len pekne vyzprávaj pánovi Budatínskeho zámku o zbojníkovi Šmarhanovi z hradскеj cesty. A pekne farbisto. Ani on, ani žiadny iný, ma k Turkom nedostane. Tak mu povedz! A teraz bež, čo ti sily stačia... Neobzeraj sa!

Skackaj uteká svojím smerom.

Čepelák

Ba som ti... koľko dukátikov. Jakživ som toľko pokope nevidel.

Šmarhan

Pôjdeš do dediny.

Čepelák

Ani za svet. V dedine sú verbári. Schytia ma pod krk a potom taho na dolniaky...

Šmarhan

Vyhneš sa im.

Čepelák

Nejdem. Čoby som tam ja robil?

Šmarhan

V každom dome sa zastavíš a po jednom dukáte im dáš.

Čepelák

Vari aj starej mlynárke?

Šmarhan

Tej dáš rovno dva a povieš, nech zadarmo múku melie, aby nikomu chleba nechýbal.

Čepelák

No... ale to nám nič nezostane.

Šmarhan

Nad tým ty nerozmýšľaj a utekaj dolu do dediny.

Čepelák

Joj, žobráci sme. Žobráci. Pritom toľko dukátov v hrsti. Bolo by nám sveta žiť.

Čepelák sa vlečie do dediny... Z druhej strany prichádza dievča.

Šmarhan

Čo sa tu moceš! Les je plný zbojníkov a vagabundov. Ešte ti niekto ublíži.

Sára

Jahody zbieram. Tých je viac ako zbojníkov. A aké sú šťavnaté... ochutnaj...

Sára nastavuje dlane plné jahôd priamo pod nos zbojníka.

Šmarhan

Máš pravdu. Šťavnaté sú. Nebojíš sa ma?

Sára

Prečo by som sa mala báť? Ved' si drevorubač ako každý iný.

Šmarhan

Ja a drevorubač... zrejme sme si všetci tak trochu podobní. Mohutné postavy. Obrovské ruky, nemotorné pohyby a sekery. Sekeriská väčšie než obyčajný chlap...

Šmarhan si premeriava dievča od hlavy až po päty.

Sára

Čo tak na mňa hľadiš. Azda si ešte nevidel dievča?

Šmarhan

Videl som ich už stovky. A nielen dievčat, ale aj divožienok. Ty ale nie si divožienka...

Sára

Ako vieš?

Šmarhan

Máš pekné členky. Divožienky také pekné nemajú.

Sára

Táraš drevorubač, keby si stretol divožienku, čo i len jednu divožienku, už by si nebol medzi živými. Stancovala by ťa za jedinú noc. Divožienky nepoznajú zľutovanie.

Šmarhan

Netáram. Sám som jednu utancoval.

Sára

Chceš ma pohláznit'... ale mne silácke reči neprekážajú. Bavia ma. A keby som bola divožienkou, chytal by si ma? Naháňal po strážach na boso...

Sára sa chichoce a poskakuje. Skáče čoraz viac a čoraz d'alej od zbojníka.

Šmarhan

Kam letíš?

Sára

Nechytal, ani nenaháňal... pridlho sa okúňáš, drevorubač. Letím domov. Aby si ma náhodou neutancoval do bezvedomia... keby si ma zdrapil za vlasy.

Chichoce sa čoraz viac pričom postupne mizne z dohľadu.

02.

Budatínsky zámok. Žigmund Balaša je plne zamestnaný panskými kratochvíľami. Hádza si šípku do okrúhleho dreveného terčiku. Priamo do rany mu vbieha zúbožený Skackaj.

Skackaj

Prepadli ma zbojníci...

Balaša

Ale dukáty si dúfam ubránil.

Skackaj

Bolo ich desať. Zaobchádzali so mnou nemilosrdne. Zlomili mi ruku. Mučili ma. Štekli husacím perom po chodidlách a pod pazuchami... barbari.

Balaša

Nefňukaj! Mešec odlož do pokladnice.

Skackaj

Nútili ma hltat' veľké chrobáky, chodiť po rozžeravených uhlíkoch a potom mi na telo prikladali príhľavu. Všade ma svrbí. Mešec som neubránil...

Balaša

To nemyslíš vážne, Skackaj. Sto zlatých dukátov.

Skackaj

Idem si ľahnúť do temnice a zbičujem sa.

Balaša

Kto to bol? Povedz kto to bol... zavesím tých naničhodníkov za uši na storočný dub.

Skackaj

Čepelák...

Balaša

Čepelák? Tak v tom prípade budeš za uši na dube visieť ty. Celé dva mesiace. Bez jedla a vody. Nechať sa olúpiť Čepelákom.

Skackaj

No a ešte Šmarhan. Meno toho druhého je Šmarhan.

Balaša

Nepoznám. Priprav sa, ideš visieť na dub, Skackaj.

Skackaj

Je ozrutný. Z očí mu šibajú blesky. Namiesto vlasov má plamene a sekeru ako veľký mlat. Hotová pucka. A keď zakričal, padlo naraz šesť stromov. Zbojník zbojnícky.

Balaša

V mojich lesoch, takýto chlap?

Skackaj

Nie je v tunajších lesoch, ale na súľovskej strane...

Balaša

Tak Súľov. Sirmensis má ozrutu pod hradom.

Skackaj

A posiela vám odkaz.

Balaša

Odkaz? Mne?

Skackaj

Že ani vy, ani nikto iný ho na dolniaky proti Turkom bojovať nedostane.

Balaša

A čo? Azda mi vypáli kúriu ak poviem, že dostanem?

Skackaj

Je obrovský a má horúcu hlavu. Bol by toho schopný. Poľahky by rozrúbal hradné múry a zamordoval dva tucty drábov. Ozaj... tú jeho sekeru som už spomínal? Hotová pucka.

Balaša

Mám mať vari strach? Zo zbojníka?

Skackaj

No mne trošičku ušlo... a to som už teda zvyknutý na hocičo.

Balaša

Poslať takého chlapa na dolnú zem proti Turkom... to by mi páni spod Levíc do konca života posielali dukáty po kuriéroch rýchlonohých a najskvostnejšie panny privážali na kočoch. Ohnivé tmavovlásky. Čertice južanské...

Skackaj

Tú jeho sekeru som spomínal... sekeru veľkú ako pucku?

Balaša

Spomínal, Skackaj. Spomínal. Ale ako tú ozrutu vo svoj prospech využiť? Vari ho mám nechať len tak po horách hvízdať, poskokov o plné mešce dukátov nechať oberať a vycvičených zbrojnošov, v nezmyselných naháňkách, za nezničiteľným zbojníkom na istú smrť posielat'...

Skackaj

Mohli by sme posilniť poskokov sprievod. Z nuly, na päťdesiat po zuby ozbrojených mužov. Hlavne na hradskej ceste zo Žiliny do Bystrice. To by si hádam zbojník netrúfol... a hradné múry ešte dvoma múrmi obohnat', aby ich nemohol rozrúbať. Aj keby akokoľvek chcel. Musíme nájsť konškruktívne riešenia... Nech nemá čo lúpiť a kadetade sekerou rúbať. Vychladne mu hlava a určite sa podvolí.

Balaša

Máš pravdu, Skackaj. Chce to v skutku jednoduché riešenie.

Skackaj

Som rád. Aj tak mi samému bývalo otupno na cestách. S päťdesiatimi mužmi bude predsa len väčšia zábava. Aj tá štreka rýchlejšie ubehne. Dostanem aj koňa?

Balaša

Pôjdeš do hôr, na súľovskú stranu a vyhládaš Šmarhana.

Skackaj

Na koni a s päťdesiatimi po zuby ozbrojenými mužmi? Aj tak ho nechytíme... je rýchly ako srnka.

Balaša

Bez koňa. Bez drábov. Pôjdeš sám.

Skackaj

Neviem, či je to skutočne dobrý nápad... sám ako prst v ústrety zbojníkovi? Ak by som ho náhodou aj nenašiel, istotne si nájde on mňa a to bude koniec môjho biedneho života.

Balaša

Doručíš mu moju správu... taký malý mierový návrh. Bol by blázon keby naň nepristúpil. Počúvaj pozorne...

Balaša šepká Skackajovi do ucha. Ten nástojčivo prikyvuje.

03.

Šmarhan polihuje a popiskuje si melódiu svojej zbojníckej pesničky. Pomaly sa k nemu rúti Čepelák s veľkým pláteným vakom na chrbte.

Čepelák

Šmarhan... neuveríš. V dedine je hotový poplach. Chlapov síce všetkých do jedného verbári na dolniaky pobrali, no keď som sa objavil s kopou dukátov od teba a začal ich po domoch rozdávať... no hotový poplach.

Čepelák sa zvalí na zem. Šmarhan si stále popiskuje.

Ženy tancovali, smiali sa a deti kreslili tvoju podobizeň na kamene od konča dediny až k Váhu. Stokrát som musel vyrozprávať legendu o tom ako si Skackaja o mesiac olúpil... a ako si sa pánom vyhrážal. Ba som ti capa! Zbojníci sme, kamarát môj, zbojníci.

Šmarhan

A vo vaku čo nesieš?

Čepelák

Skoro by som zabudol.

Roztvorí plátený vak a strčí doň hlavu.

Mlynárka nám peceň chleba posielala a koncom týždňa sa mám znovu zastaviť. Budú lekvárové buchty. Anča Dubeňová ti posielala trojo bielych košiel', vraj aby si vyzeral k svetu, keď už si slávny zbojník... a mne mydlo... Dora jedna... načo mne bude mydlo? No a Klárka z dolného konca rapkáč pribalila...

Čepelák zarachotí rapkáčom.

Šmarhan

Načo nám bude rapkáč?

Čepelák

Na divožienky, keď nás budú chcieť o zbojníckej živote v tanci o polnoci obráť.

Šmarhan

Divožienky nám životy nevezmú... tých sa veru báť netreba. So živých treba mať strach, Čepelák.

Čepelák

Ktosi sa sem rýpe. Priamo po hradskej. Mám sluch ako šelma. Skackaj skackajúci. Vari mu nestačilo?

Šmarhan

Neokúňaj sa a zalez!

Opäť sa prikrčia, tak ako to len zbojníci vedia a naraz zrevú na prišelca.

Šmarhan+Čepelák

Stoj!

Šmarhan

Vytras vrecká!

Čepelák

Daj nám čo je tvoje a choď v pokoji! Rovno za nosom.

Skackaj

Nič nenesiem. Nič nevezim. Vrecká mám deravé. Ani groš nazvyš.

Čepelák

Robí si z nás špásy. Počul som štrnganie kovákov od pása dolu.

Šmarhan

Však uvidíme či neklameš, keď ťa hore nohami – dolu hlavou zvrtneme...

Šmarhan pískne, Čepelák prekoprcne Skackaja hore nohami a vytriasajú z neho dukáty.

Čepelák

Vraj nič nenesiem. Nič nevezim. Vrecká mám deravé. Ani groš nazvyš. A dukátov, aha, za dve plné hrste. Oklamať nás chcel, skokan zelený.

Šmarhan

Lož má krátke nohy, Skackaj. Moja sekera mi dá za pravdu, keď sa párkrát zaženiem...

Šmarhan berie do ruky svoju sekeru.

Skackaj

Neklamal som. Mal som len správu priniesť. Mierovú dohodu od môjho pána. Žigmunda Balašu. Nechcem mať krátke nohy...

Začne smokliť.

Šmarhan

Keď pán veľkomožný niečo chce, nech príde sám. Pekne ho odo mňa pozdravuj a povedz, že ho čakám. Dnes. Pri západe slnka. A samého. Lebo ak nie, tak pocíti sekeru pod kolenom.

Skackaj

Ale ja tú správu musím odovzdať... inak budem visieť na dube za uši bez jedla a vody celé dva mesiace.

Šmarhan

Čo ty budeš robiť najbližšie dva mesiace ma vôbec nezaujímá... a teraz utekaj čo ti sily stačia, neobzeraj sa! Bež!

Skackaj skacká svojou cestou.

Čepelák

Poznám ja pánov. Tí nevystřčia z hradnej veže bielu zástavu len tak, pre nič za nič. V tom bude nejaká lotrovina. Cítim to vo vzduchu. Mám nato nos.

Šmarhan

Balaša sa nebojí o svoj život, ale o dukáty, čo mu priamo spod nosa berieme. Tých mu je viac ľúto, ako dva životy alebo sto zbrojnošov. Bude sa chcieť dohodnúť.

Čepelák

Neverím. Mali by sme ho vypáliť. Celý Budatínsky zámok aj s priláhlou kúriou. Budú sa báť aj ostatní. A len potom nám bude sveta žiť.

Šmarhan

Nedobre rozmýšľaš, Čepelák. Páni sa budú báť, spoja sa a potom celú tú armádu, čo išla na Turkov, na nás poženú... keď bude príhodná chvíľa. Neskryjeme sa.

Čepelák

Čoby. Ujdeme cez Ovčiarsko a Váh do Zádubnia... Tam, na samom konci sveta, nás azda chytať nebudú.

Šmarhan

Nebudem utekať, kým som v práve. Dohodnem sa s Balašom. Ty sa zaši dolu do dediny a čakaj na znamenie. Dukáty zase rovnako rozdeľ a rozdej po domoch.

Čepelák

Radšej by som tu bol, keď ten veľkomožný príde, zblízka som takého pána ešte nevidel... ale keď inak nedáš idem do dediny. Prinesiem lekvárové buchty a čerstvé kozie mlieko.

Čepelák si dáva mince do vaku na gatiach a odchádza.

04.

Budatínsky zámok. Žigmund Balaša je plne zamestnaný panskými kratochvíľami. Hádza si šípky do okrúhleho dreveného terčiku.

Balaša

Odovzdal si správu, Skackaj? Hovor. Čo nato povedal zbojník... nehanbi sa a prehájaj.

Skackaj

Zbojníka som našiel. Na prvý šup. Prevetral ma od hlavy až k päťam. Všetky cennosti si zobral, na dobu neurčitú, a takmer zo mňa dušu vytriasol. Ale správu som mu neodovzdal. Nepustil ma k slovu.

Balaša

Takže si sa nechal len bezducho okradnúť...

Skackaj

Vraj keď pán veľkomožný niečo chce, má prísť sám na kus reči... čaká vás dnes, pri západe slnka. Samého.

Balaša

Obkundes jeden... ešte si bude aj podmienky klásť. To svet nevidel! No nezostáva mi iné, než nato pristúpiť a vydať sa za ním... ak sa do troch hodín nevrátim, Skackaj...

Skackaj

Budeme čakať ďalej...

Balaša

Nie! Zbuntošíš všetkých drábov, zbrojnošov a vydáte sa ma do lesa hľadať.

Balaša s bielou vlajkou v ruke mieri do hôr.

Po tmavom chodníku
Po noci zo zvyku
Srdce mám v gatiach a
Prežívam paniku

Po tmavom chodníku

Po noci zo zvyku
Prstami našmátram
Ozrutu zbojnícku

05.

Les neďaleko hradskej cesty medzi Bystricou a Žilinou.

Šmarhan

Stoj! Ani sa nepohni... a vytras vrecká!

Balaša

Nie som náhodný pocestný. Idem na prázdno a hľadám zbojníka. Šmarhana.

Šmarhan

Ty si Balaša? Pán Budatínskeho hradu?

Balaša

Ja som? Na dôkaz nesiem päčatný prsteň z rodovým erbom.

Šmarhan

Ukáž? Nech sa naň lepšie pozriem... je zo zlata?

Balaša

Zo zlata.

Šmarhan

Nechám si ho do zálohy.

Balaša

Ale...

Šmarhan

Budeš ho ticho! Nebudem sa s tebou o maličkostiach dohadovať... vrav, čo máš na srdci a choď v pokoji. Rovno za nosom.

Balaša

Obchod. Mám pre teba obchodný návrh. Samozrejme taký, aby sme boli obaja spokojní.

Šmarhan

Tak vrav. Počúvam.

Balaša

Môžem si dať už dole ruky...

Šmarhan

Môžeš.

Balaša

Ďakujem. Teda, bez dlhých rečí... Mám záujem o Súľovský hrad, ktorého pánom je istý Sirmensis... poznáš ho?

Šmarhan

Poznám... pokračuj.

Balaša

Je to vandrák, nepodarok s talianskymi koreňmi a súľovský hrad získal za zásluhy od Kráľa Mateja a bla bla bla... Moja ponuka teda znie takto. Zbav súľovský hrad toho naničhodníka a ja ti za to dám tridsať zlatiek.

Šmarhan

Robíš si zo mňa špásy?

Balaša

Tridsaťpäť...

Šmarhan

Neskántrim niekoho za tridsaťpäť zlatiek...

Balaša

Nezabúdaj, že potom budem tvojím právoplatným pánom ja a teda budeš môcť zbíjať, koľko sa ti zachce...

Šmarhan

Päťdesiat zlatiek a zariadiš, aby sa všetci chlapi z okolitých dedín vrátili z dolniakov naspäť domov... potom urobím to čo budeš chcieť. Moje posledné slovo.

Balaša

Päťdesiat zlatiek... pristávam, ale s tými chlapmi z dolniakov... musíš pochopiť, že to môžem zariadiť, až keď budem pánom Súľova.

Šmarhan

Si klamár od kosti, ale dobre teda. Platí.

Balaša

Tu máš mešec s dukátmi. Obchod je uzavretý. Ale ak ma budeš chcieť podviesť... odvisneš na šibenici. Dávam ti na to moje slovo.

Šmarhan

Neplytvaj zbytočne slovami, Balaša. Urobím čo som povedal.

Balaša

Prezvedel som, že Sirmensis dnes v noci pôjde kúsok odtiaľto... tak nezabudni.

Šmarhan

Dost' bolo rečí... vráť sa odkiaľ si prišiel.

Balaša spokojne odchádza. Znenazdajky sa pri Šmarhanovi objaví chichotavá víla.

Dorota

Nedobre si sa dohodol.

Šmarhan

Akože nedobre... Lepší obchod som ani urobiť nemohol. Chlapi sa z dolniakov vrátia a ešte aj päťdesiat zlatiek som utržil. O jedného pána viac alebo menej, nikomu neublíži...

Dorota

Skántrit' človeka, to nie je vyrúbať strom, Šmarhan. Je to proti pravidlám.

Šmarhan

A čo sa mi ty do toho miešaš? Volal som t'a? Nevolal! Mal som vari hlavu v smútku? Nema! Tak zmizni.

Dorota

A nezmiznem.

Šmarhan

Zavadziaš. Musím dodržať dohodu. Onedlho tadiaľto pôjde Sirmensis. Spozná ostrie mojej sekery a potom... bude pokoj.

Dorota

Nikdy nebudeš mať pokoj, Šmarhan. Nikdy, keď svoj sľub dodržíš. Ale rob ako myslíš? Ja len, že Balaša po chlapov z dolniakov nepošle a teba vyštve z hôr... to nie je špekulácia, ja to viem.

Šmarhan

Vymýšľaš si.

Dorota

Aj ja by som bola radšej keby sa chlapi vrátili späť. Nemám s kým noc pretancovať... a nôžky mám také netrpezlivé. Vidiš... nevymýšľam si.

Čepelák vletí medzi nich s ohromujúcim rachotom. Neprestajne točí rapkáčom.

Čepelák

Odíd' ženská, odíd' stato, ber dukáty, zober zlato, odíd' ženská, prac sa preč, struk cesnaku ihned' zec...

Šmarhan

Prestaň, Čepelák... čo si sa načisto zbláznil?

Čepelák

Divožienka... v železných čižmičkách... no si slepý... stancuje s nami celý chotár, celú noc a o naše zbojnícke životy nás pripraví... prac sa, ženská!

Rachoce rapkáčom. Šmarhan mu ho rýchlosťou sebe vlastnou z ruky vytrhne a zahodí. Čepelák zostane ako obarený.

Čepelák

Anjeličku srážničku, opatruj mi dušičku, buď mi stále na pomoci...

Dorota

Bu!!!

Čepelák od strachu odpadne na zem.

Šmarhan

Hovorila si pravdu?

Dorota

Súhlasil si s tým, aby som ti bola nápomocná? Súhlasil. Tak čo teraz vymýšľaš? Samozrejme, že ti neklamem.

Šmarhan

Páni, páni. Panské maniere. Panské úskoky...

Dorota

Ako sa však z tejto kaše milý môj dostaneš, je len na tebe.

Dorota s dievčenským chichotom znenazdajky mizne.

Šmarhan

So sekerou za opaskom
So sekerou ako britva
Nebudem tak silným chlapom
Nebudem keď slovom plytvám

Chlapa robí jeho slovo
A keď to slovo dodrží
No poruší sa všetko chlapské
Keď to svoje poruší

So sekerou za opaskom
So sekerou ako britva
Očakávam svoju obeť
Sekera si nato zvykla

Sekera si zvykla rúbať
Sekat' hlava - nehlava
Teraz v mojej ruke visí
Neživá a meravá...

Šuchot v Šmarhanovej blízkosti. S ním to však ani nepohne. Stojí za ním postava. Ženská postava.

Sára

Obloha je na belaso
Hlava divne skrútená
Na nohy mi padá rosa
Podlamujem sa v kolenách

Krivolaký lesný chodník
Točí so mnou celý deň
Zakrútil mi hlavu divne
Tuším v sebe povodeň

Obloha je pred súmrakom
Hlava strachom sklonená
Zakopávam do bodliakov
Zimomriavky v kolenách

Krivolaký lesný chodník
Ma poriadne vytočil
Netuším kde práve stojím
Komu hľadím do očí...

Šmarhan

Čo tu zase robíš? Nehovoril som ti, že les je pre teba nebezpečný? Kopec zbojníkov a dva kopce vagabundov!

Sára

Pomotala sa mi hlava v tme. Nevieťm kade kam...

Šmarhan

Tak si nabudúce namotaj nitku od domu, aby si vedela trafiť! Onedlho tadiaľto pôjde kôň a na ňom jazdec. Nie je to hocikto. Musíš odtiaľto zmiznúť!

Sára

A čo tu potom robíš ty? Drevorubači by sa tiež nemali tárať kade tade po nociach... keby si bol slušne vychovaný, tak mi navrhneš svoju ochranu a odvedieš ma domov. Musíš predsa poznať tento les po slepiačky.

Šmarhan

Utáraná si ako rapotačka... samozrejme, že poznám tento les. Lepšie ako vlastnú dlaň. A som aj slušne vychovaný, ale teraz na slušnosti nemám čas. Ja toho jazdca na koni čakám.

Sára

A predpokladám. že on teba nie.

Šmarhan

Nie.

Sára

Si zbojník. Obyčajný zbojník.

Šmarhan

Zbojník som, ale určite nie obyčajný. A rozprávaj tichšie, nie že nás prezradíš!

Sára

Nás?

Šmarhan

Nás. Mňa, Čepeláka a už aj teba.

Sára

Tam tá kopa na zemi je tvoj spoločník?

Šmarhan

Teraz je trošku v bezvedomí, pretože ho naplašila divožienka, ale inak je celkom živý.

Sára

Takže ma neoprevadíš domov?

Šmarhan

Nie. Dnes nie. Skutočne by som chcel, veľmi by som ťa chcel odprevadiť, ale nemám čas. Čakám.

Sára

A ak sa smiem spýtať, koho to vlastne čakáš?

Šmarhan

Si taká otravná len teraz, alebo to máš už od narodenia? Čakám na Sirmensisa. Pána Súľovského hradu.

Sára sa začne bezhlavo chichotať...

Čo je na tom také smiešne?

Sára

Môžeš schovať svoju sekeru. Sirmensis tadiaľto dnes určite nepôjde.

Šmarhan

Klameš! Ukáž nos... máš ho mäkký... klameš až sa práši!

Sára

Sirmensis je v Leviciach. Oslavuje s ostatnými pánmi. Turci sa zastavili. Nechce sa im stúpať do kopcov.

Šmarhan

Ale Balaša...

21. STRANA VYŇATÁ!

06.

Budatínsky zámok.

Balaša

Sirmensis sa preháňa po celom kraji na svojom bielom koni. Už pred dvoma dňami som mal byť pánom na Súľove. A po Šmarhanovi sa akoby zľahla zem.

Skackaj

Aj tak to dobre dopadlo. Aspoň môžem s čistým svedomím skackať po hradskej ceste. Bez obáv, že ma akýsi zbojník o všetko ošklbe.

Balaša

Päťdesiat zlatiek som vyhodil do vzduchu. Dobrovoľne. Bez nátlaku či mučenia. Päťdesiat zlatiek v koženom mešci. Načisto som osprostel.

Skackaj

Možno už ušiel na Moravu alebo cez Tatry do Poľska. Sem sa isto iste nevráti.

Balaša

Ale ja si ho raz nájdem. Zaplatí mi za všetko. Vypočítavec zbojnícky. Zavesím ho za uši na storočný dub... a keby len to... vlasy mu vykmášem, zbičujem ho a potom mu budem celú noc dávať frčky do nosa. Nebude si zo mňa robiť bláznov.

Skackaj

Toho už nenájdeme. A načo by sme ho aj hľadali. Drahí čas márnili. Zbavili sme sa ho a to je hlavné. Koniec koncov, stálo nás to pomerne málo. Keby sme mali vojsko zaplatiť, ktoré by prečesávalo lesy alebo podplácali poddaných, aby nám ho vydali, vyšlo by nás to možno dvakrát toľko.

Balaša

Ved' ten zbojník je obyčajný chlap. Nemá žiadnu tajnosť, ani zvláštnu moc... okolo pása obyčajný opasok, nie čarovný... obyčajnú sekeru, nie vybíjanú... obyčajné vlasy a nie také, v ktorých by sa jeho sila ukrývala... prečo sme sa ho mi vlastne báli?

Skackaj

No strašidelná legenda ho predstihla.

Balaša

A kto tú legendu vytvoril...

Skackaj

Ľudia?

Balaša

Ty, Skackaj. Ty si prišiel s tou neuveriteľnou historkou o zbojníkovi, ktorý má sily za desiatku chlapov... Tak marš ho hľadať do hôr na súľovskú stranu. Bez koňa a bez drábov. Privedieš ho živého, aby som sa s ním vlastnou rukou poráтал. Tak marš! A bez Šmarhana sa nevracaj!

Skackaj s nevôľou skacká do hôr.

07.

Zbojníci sedia. Ujedajú chleba a pijú čistú vodu.

Čepelák

Nevravel som? Vravel. Neradno sa s páňmi dohadovať. S páňom ako s diablom. Páni to majú v krvi... a krv vraj majú modrú.

Šmarhan

Nepravda...

Čepelák

Ňaňka hovorili, že panská krv je modrá a Ňaňka nikdy neklamali. Takže musí byť modrá. Podľa toho sa páni poznajú. Oni sú tak vypestovaní. Ved' inak by mohol byť hocikto páňom. Aj ty. Alebo ja. Ale nemôžeme, lebo nemáme ich krv.

Šmarhan

Táraš, Čepelák. Táraš.

Čepelák

Netáram. Len si ustavičnými rečami naše ničnerobenie krátim. Dokedy budeme takto podaromnici vysedať na jednom mieste. Dlho to už nevydržím. Střpli mi obe nohy. Sú meravé. Ani nimi nepohnem.

Šmarhan

Dovtedy, kým nevymyslím ako Balašovi odplatiť všetky jeho podlosti. Aj s úrokami...

Čepelák

Utečme niekam preč... dokiaľ sa dá. Do Zádubnia – na koniec sveta.

Šmarhan

Nemáme prečo utekať, keď sme v práve.

Čepelák

Niečo tu šuchoce... nepočuješ? A zvláštne funí. Skoro ako veľký zver.

Šmarhan

To nie je zver, ale človek. Neokúňaj sa a zalez.

Zbojníci sa prikrčia, tak ako to len oni dokážu. Naraz skríknu na príselca.

Šmarhan+Čepelák

Stoj!

Šmarhan

Ani sa nepohni! A vytras vrecká!

Čepelák

Daj nám čo je tvoje a bež. Rovno za nosom.

Skackaj

Nič nenesiem. Nič neveziam. Vrecká mám deravé. Ani groš nazvyš. Vás hľadám, zbojníci zbojnícky. K Balašovi máte ísť na kus reči. Vraj mu čosi dĺžite.

Čepelák

Nikomu nič nedĺžime. Všetko čo máme, sme si poctivo nazbójali.

Skackaj

Ja viem, že dĺžite...

Šmarhan

Vravím len raz, vytras vrecká, lebo inak prehovorí moja sekera!

Skackaj vyvráti vrecká na ruby.

Skackaj

Ani groš nazvyš... zbojníci.

Šmarhan s Čepelákom na seba pozerú a schytia Skackaja do rúk. Vyzlečú mu jeho uniformu, aj gata a vyzujú topánky. Skackaj zostáva len v snehovo bielych spodkoch.

Šmarhan

A teraz bež. Utekaj čo ti sily stačia. Neobzeraj sa. No a pánovi Balašovi odkáž, že Šmarhan ho pozýva na dve slová, nech príde, ak mu čosi dĺžim!

Skackaj skacká polonahý svojím smerom. Zbojníci si obliekajú nazbójané veci.

Čepelák

Ba som ti capa, neviem či to bolo múdre volať sem Balašu. Určite dôjde zo svojimi drábmi a narobí tu s nami cirkus.

Šmarhan

Len nech príde. Taký cirkus tu ešte nebol, aký bude tejto noci.

Vypálím vám hrady
Rozrúbem aj zámky
Počmáram kaštiele
Opľujem topánky

Unesiem vám ženy
A vypijem víno
Vedzte veľkí páni
Že je to vašou vinou

08.

Les neďaleko hradskej cesty medzi Žilinou a Bystricou.

Šmarhan

Tu som, Balaša!

Balaša

Vidím! Vidím! Nemusíš sa svojou sekerou zaháňať...

Skackaj

Nie je sám. Je s ním aj Čepelák...

Čepelák

Aj holotrť s ním prišiel. Nebolo mu dosť... teda... predpokladám, že máš nejaký plán, ako z tejto prekérnej situácie vyviaznuť. Máš plán?

Balaša

Vzdaj sa dobrovoľne. Les je plný drábov a zbrojnošov. Ušetríme si čas so zbytočnými naháňačkami.

Šmarhan

Ja mám tiež pre teba návrh. Prestaň vypytovať od ľudí povinné dane a nevypálim ti zámok v Budatíne.

Skackaj

Vtipkár... takto žartovať pod šibenicom.

Čepelák

Ba som ti capa... inak som si predstavoval vyjednávanie... skutočne máš plán?

Balaša

Je veľmi neskoro a mne sa nechce uprostred noci vtipkovať. Odhod' sekeru a vzdaj sa.

Šmarhan

To nebolo všetko. Potom ako splníš moju prvú podmienku, zájdeš do Žiliny, postavíš sa nahý na námestie a na svojom veľkom bruchu budeš mať namaľovanú prasačiu hlavu.

Balaša

Tak to by hádam aj stačilo... drzáň drzý... húpať sa budeš na šibenici pred hradom! Odhod' sekeru!

Šmarhan

Keď chceš, tak aj svoju sekeru odhodím...

Šmarhan púšťa porisko z ruky.

Ale to ti bude málo platné... Mám ja hlavu v smútku!

Odnikiaľ sa ozve dievčenský smiech... je to skôr chichotanie, než smiech.

Dorota

Mesiac visí
na storočnej vrbe
Polnoc vonia
nožičkou mi šklbe

Mám nožičky
netrpezlivé
Obe nôžky
netrpezlivé

Kráka havran
na visiaci mesiac

Tancuj so mnou
chtiac alebo nechtiac

Mám nožičky
netrpezlivé
Obe nôžky
Netrpezlivé

Pod! Stancujeme celú dedinu. Celú celučičkú noc.

Žigmund Balaša ani okom nestihol mrknúť a už s ním víla zametala v šílenom tanci. Všetky kúty známeho i neznámeho chotára povymetala. Nôžkami netrpezlivými prepletala.

Skackaj

Divožienka! Ratuj sa kto môže...

Skackaj skacká nevedno kam.

Čepelák

Tak to je skutočne nevidaný cirkus... Ba som ti capa!

Šmarhan

Nepristávaš na moje podmienky, veľkomožný Žigmund Balaša, pán Budatínskeho zámku?

Balaša

Nevládzem... nevládzem!

Dorota

Tancuj, tancuj. Neprestávaj... stancujeme celú dedinu... celú celučičkú noc...

Šmarhan

Pýtam sa naposledy...

Balaša

Pristávam na všetko, len ma zachráň... odtrhni odo mňa tú ženskú!

Šmarhan pískne... Dorota púšťa temer bezvládne telo a s chichotom mizne.

Šmarhan

Stretneme sa v Žiline na námestí. A teraz utekaj. Bež, čo ti sily stačia. Neobzeraj sa!

Balaša z posledných síl vstáva a uteká svojím smerom. Šmarhan berie svoju sekeru. Zatína ju do pňa. Za chrbtom sa mu objaví Sára.

Koniec zbojstiev, Čepelák. Nemáme my už prečo v horách žiť. Zídem do dediny. Pootváram okná na chalupe a vyvalím sa do čistých perín. Ty sa umyješ mydlom v potoku a naučíš sa sekerou poriadne narábať. Budeme drevorubači, ako sa patrí.

Sára

Odložíš sekeru nadobro. Pôjdeme k nám na hrad. Otec by chcel vidieť svojho nového poručíka.

Šmarhan

Ako som povedal. Pôjdeme do dediny a do chalupy. Pán, nech tam príde na nás pozrieť. Nech vidí, ako žije obyčajný ľud. Chytíme sa sekery, Čepelák.

Čepelák

Čo tam po sekere. Anču Dubeňovú zavolám k potoku na dve slová. Správny chlap má mať ženu po ruke. Taký ti ja mám plán...

Sára

Naozaj chceš, aby som šla s tebou?

Šmarhan

Nemám otca, ani matky. Ani brata, ani sestru. Bol som sám ako kôl v plote. Vydal som sa nevestu hľadať... ale už nemusím. Našla si ma sama. No a potom, keď všetci ostatní z dolniakov naspäť prídu, narazíme spolu u krčmárky najlepšie víno a urobíme obrovskú svadbu. A nech nám povedia pravdu o Turkoch.

Sára

Akú pravdu o Turkoch?

Čepelák

Sú to piadimužíci. Ťaška by nikdy neklamali. Piadimužíci, Šmarhan.

Šmarhan

Nepaprč sa, lebo písknem na divožienku...

Čepelák

Ty si opatruj svoje divožienky, ja mám plány s Ančou Dubeňovou pri potoku. Tak pískaj... pískaj... zbojníčisko, ba som ti capa. Ved' ja im všetkým zarapčím na rapkáči. Až v Zádubní budú počuť ako rapčí môj rapkáč!

Čepelák točí rapkáčom o stošest'. Až rachotom načisto odrapčí koniec.

KONIEC

© *Michal Ditte*